

Naturbruksskolornas Förening, NF (projektmedel via LBU-programmet, Jordbruksverket)
Projektledare agr. Maria Elinder maria.elinder@naturbruk.se tel. 070 – 56 87 318

Projektet Ungt entreprenörskap i landsbygdsutveckling: Goda exempel från naturbruksskolorna

Innehållsförteckning

	sid.
Sammanfattning	1
Bakgrund och syfte	1
Genomförande och resultat: exempelsamling	2
A. För ungdomar: Stimulera ta-sig-församhet, visa goda förebilder	2
B. För skolpersonal: kompetens att stötta elevernas företagsamhet	3
C. Utökad samverkan skola – arbetsliv	4
D. Påverkan på politiker: resultat av projektet	4
E. Att erbjuda handfast stöd och hjälp vid företagsetablering	5
Diskussion	5

(**Bilaga:** antal deltagare i olika aktiviteter, se naturbruk.se Personalsidor – Företagsamhet).

Sammanfattning

Sverige behöver fler företag, men att starta ett företag är inget man gör över en natt. Särskilt inte som ung människa med obearbetade företagariidéer, brist på information, förebilder, kontaktnät och föreberedelser. I projektet Ungt entreprenörskap i landsbygdsutveckling har en mängd konstruktiva processer startat bland 165 naturbrukselever (16-19 år), varav 59% tjejer, vid naturbruksgymnasier i Götaland och Svealand (den primära målgruppen), bland deras skolledningar och lärare, samt i flera av naturbrukets branschorganisationer. Dessutom har politiker inbjudit naturbruksungdomar att diskutera strategier för landsbygdsutveckling på nationell och regional nivå. Projektet har drivits under läsåren 2004/05 och 2005/06 och visar att det är en fördel med en mångfald vägar och metoder för att stimulera ungdomars företagsamhet, se exempelsamlingen nedan. Projektet har möjliggjorts tack vare samverkan mellan naturbruksgymnasierna i Naturbruksskolornas Förening, NF, och, inte minst, via ekonomiskt stöd från Sveriges Miljö- och landsbygdsprogram (LBU). Tyvärr har inte aktiviteter inom Mål 1-området ("Norrländ") möjliggjorts inom LBU 2000-2006. En positiv bieffekt av projektet är att NF har beviljats medel för ett rikstäckande projekt inom Nuteks entreprenörskapsprogram 2006 – 2007.

Bakgrund och syfte

Varje år utbildar sig ca 4000 unga kvinnor och män vid naturbruksskolornas gymnasie- och eftergymnasiala utbildningar inom naturbruksområdet. Naturbruk omfattar jordbruk, trädgård, djurvård, hästhållning, skogsbruk, jakt och viltvård, natur och miljövård, naturturism. Många av ungdomarna har en önskan om att leva och verka på landsbygden, men få etablerar sig som lantbruksföretagare. Enligt EU:s, Nuteks och naturbruksprogrammets definition kan entreprenörskap "ses som en process, där individer enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att omforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter". Det är en process som kan leda till skapande av nya företag men också innebär kreativitet och företagsamhet inom en befintlig organisation.

Projektets långsiktiga syfte är att främja en positiv landsbygdsutveckling genom att stimulera unga kvinnor och män med naturbruksutbildning att starta och vidareutveckla lantbruks- eller trädgårdsföretag med kompletterande verksamhet. Projektets närliggande mål är att på olika sätt stimulera ungdomarnas "ta-sig-för-samhet". En entreprenör är en som gör!

Genomförande och resultat: exempelsamling

En mängd aktiviteter har drivits, bl.a. sju riktade mot ungdomar (se A.1-7 i bilagan), fyra mot lärare (B.1-4) och ett antal för samverkan med andra organisationer (C.1-8). Dessutom har olika kanaler nyttjats för informations spridning och kommunikation (D.1-5). Lärare och/eller elever vid 31 av Sveriges 52 naturbruksgymnasier har varit engagerade i projektet. De större träffarna har genomförts i samverkan med naturbruksgymnasierna Tenhult (A2), Sötåsen (A3), Munkagård (A4), Jälla (B1) samt Ryssby (B2). Totalt har 465 personer deltagit (ungdomar, lärare, skolledare, företagare, rådgivare), varav 46% är kvinnor. Antalet medverkande naturbrukselever var 165, varav 59% tjejer. Projektet har lett till ökade kontaktytor mellan naturbrukselever och företagare, med minst 20 nya kontakter.

Vid projekts start fanns en ambition att skapa en handlingsplan för att överbygga hinder för naturbruksungdomar att starta och driva företag. I samråd med Jordbruksverket omformades handlingsplanen till presentation av en exempelsamling, med kortfattad beskrivning av olika verktyg och vägar för att nå naturbrukseleverna, deras lärare, branscherna och enskilda företagare för att stimulera ungt entreprenörskap.

A. För ungdomar: Stimulera ta-sig-för-samhet, visa goda förebilder

1. NP-eleverna har många **spännande företagaridéer**, när de ges möjlighet att tänka fritt.
2. Många ungdomar vill lära sig att driva företag och tjäna pengar, och efterlyser **inspiration från goda förebilder**, såväl tjejer som killar, gärna unga, såväl de som övertagit etablerade företag som de som startat från scratch.
3. Finns det könsskillnader kring företagsamhet? Ungdomarna framhöll att killar generellt sett tänker större och är beredda att ta större risker, medan tjejer tänker bredare, mer utanför ramarna, och ofta ett steg längre än killar. Bägge synsätten kompletterar varann.
4. Via vilka **kanaler** kan man få inspiration av företagare och rådgivare? Via fysiska möten i företag, i skolan eller vid seminarier, via skriftliga reportage (tidningar, web), intervjuer på film (DVD, web, TV), radio och webradio.
5. **Svenskt Näringsliv - Entreprise** erbjuder en uppskattad temadag (3 timmar) på skolan för åk 2. Två duktiga ungdomar medverkar, samt en lokal företagare. Boka via www.svensktnaringsliv.se/ung.
6. **Ung Företagsamhet** är ett uppskattat koncept i gymnasieskolan, se www.ungforetagsamhet.se, för att i grupp utveckla en affärsidé och sedan starta, driva och avveckla ett UF-företag under ett år. UF erbjuder besök på skolan, stöd under året, samt att eleverna tävlar i den regionala UF-mässan.
7. **Regionala elevnätverk kring företagande**. Ungdomarna som har träffats via projektets idéverkstäder har efterfrågat fortsatta kontakter, t.ex. elever från Tenhult som ville skapa ett nätverk för jordbrukselever vid naturbruksgymnasierna: Ju fler röster desto starkare blir vi.
8. **Lokala elevnätverk**. Som ett direkt resultat av projektets elev- och lärarträffar så valde några elever att bilda ett lokalt elevnätverk för elever med anknytning till Munkagårdsgymnasiet och med intresse för entreprenörskap och landsbygdsutveckling. Under senhösten 2005 träffades eleverna vid ett flertal tillfällen för att diskutera syftet med och formen för ett sådant nätverk. När man väl kände sig säkra på varför och hur, bjöd man in en utvald skara av nuvarande och före detta elever till ett konstituerande årsmöte. Årsmötet kombinerades med en inspirationsresa till Skåne, där man bland annat besökte Rolf-Axel Nordströms Ängavallen. Under vår - sommaren 2006 fortsatte arbetet med bildandet av en

förening och fortsatt marknadsföring av densamma. Elevnätverket Biznissarna har i dagsläget ca 35 medlemmar.

9. Man kan vara flera som äger **företag tillsammans**. Hur utveckla detta?
10. Ungdomarna efterlyser information om företagsamhet naturbruk på webben. På www.naturbruk.se - Företagsam har drygt 2000 träffar registrerats. Ett diskussionsforum släpps i oktober 2006.
11. Generella starta-företagstips: www.nutek.se/foretagarguiden, www.almi.se, www.skatteverket.se.

Regionala idéverkstäder. I projektet har fyra regionala idéverkstäder / seminarier anordnats, där 150 ungdomarna från ett 15-tal naturbruksgymnasier deltog, tillsammans med några lärare. Program: föredrag av inspirerande företagare och rådgivare, gruppdiskussioner, samvaro, gemensam sammanfattning. Från ungdomarnas utvärderingar: "Otroligt lärorikt. Kul att träffa nya människor som är intresserade av samma saker som jag själv." "Bra diskussioner i grupper, många bra föreläsare, även bra med diskussioner i stor grupp." "Jag har lärt mig jättemycket och blivit inspirerad till att våga starta eget." "Föreläsningar om olika företag som har startats eller tagits över – alla de olika sätten".

Exempel på företagariidéer som kreerades i idéverkstäderna

- företagsbas inom jord, skog och/eller trädgård + "ingenting-är-omöjligt"-service (Farmartjänst)
- hästföretagande: ridskola, turridning, hästmassage, uthyrning av stallplatser
- hundföretagande: hundhotell, hunddagis, brukshundsuppfödning med olika profiler
- uppfödning av diverse sällskapsdjur, t.ex. i gamla lagårdar: fiskar, fåglar, reptiler, insekter
- tillverkning och försäljning av foder till sällskapsdjur
- turismföretagande och upplevelser: sportfiske, naturguidning för utländska turister, bo på lantgård, SPA. Sverige är unikt och har bra grunder för upplevelseindustri.
- gårdsförsäljning, -butik, -café
- skogsentreprenad, tillverkning och försäljning av skogsprodukter, t.ex. fågelholkar
- hitta nya vägar för traditionella produkter, kapa mellanled.

B. För skolpersonal: kompetens att stötta elevernas företagsamhet

1. Riksdagen har beslutat att ett **entreprenöriellt förhållningssätt** ska genomsyra gymnasieskolan 2007. NF planerar (okt. 2006) en **enkät** till skolorna angående hur man löser detta. Inom NP blir ämnet Företagande, med den inledande kursen Entreprenörskap 1, 100 poäng, **gemensam** kurs.
2. **APU/APL.** Inom naturbruksprogrammet ingår 15 veckors arbetsplatsförlagd utbildning, APU, där ungdomarna "arbetar i vardagen" vid 2-5 olika företag, ibland utomlands. Fokus har legat på färdighetsträning inom en produktionsgren. I den reformerade gymnasieskolan 2007 finns möjlighet att inom APL, Arbetsplatsförlagt lärande, lägga större tyngd på företagande.
3. Många naturbruksskolor framhåller att UF är ett bra koncept för att stimulera elevernas företagsamhet. Erfarenheten visar, att i skolor som **lyckas bäst med UF** är **all personal** involverad i processen, ej enbart en (ekonomi-)lärare. Som **UF-handledare** måste inte ha formell utbildning i ekonomi, det räcker är att man **intresserad** av UF och att stimulera elevernas företagsamhet!
4. UF erbjuder generell **UF-lärofortbildning** varje år för regionens alla gymnasieskolor.
5. Inom projektets ram har två **UF-fortbildningar naturbruk** arrangerats i samverkan med Ung Företagsamhet. 12 skolor deltog på Jälla och 17 i Ryssby.
6. UF ser stora möjligheter vid naturbruksgymnasierna att utveckla **befintlig verksamhet till UF-företag**, t.ex. vandrarhem, gårdsbutik, korvförsäljning vid öppet hus, hundutställningar, etc.
7. UF har gjort ett undantag för naturbruksprogrammet så att NP **UF-företag**, för att nyttja den gröna säsongen, kan **registreras** redan innan sommaren.

8. Många skolor utvecklar koncept där eleverna får ta ett ökat ansvar under sin studietid, t.ex. **elevledda övningsföretag** (Munkagård), **förmansvecka** med elevansvar för djurens skötsel (Sötåsen).
9. Flera skolor arbetar med **fadderföretag**. Vid Sötåsen kan eleverna i årskurs 3 välja olika kurser där fadderföretag ingår. De jobbar med tema under kursen, t.ex. Tema teknik i kursen Svinskötsel, och besöker ett fadderföretag i grupper om 4-5 elever. De träffar ägaren och skötarna och gör en fördjupning i detta ämne. I kursen ingår ytterligare två teman och två besök på fadderföretagen. Som avslutning bjuds företagarna in till skolan på redovisning.
10. **Information och diskussion på nätet:** På www.naturbruk.se - Personal - Fortbildning läggs information om projektet ut. Ett diskussionsforum för skolpersonal släpps i november 2006.
11. Företagsamhet vid **europiska naturbruksskolor:** <http://alie-project.com>, www.europea.org. NF är aktiv part inom EUROPEA och ALIE.

C. Utökad samverkan skola – arbetsliv

1. Naturbruksskolornas Förening har väl **etablerade kontakter och samråd** på **nationell** nivå med yrkesnämnderna NYN, HYN och SYN samt med UF, LRF Ungdomen, LRF Konsult m.fl.
2. Flera branscher arbetar för att skapa en **god image** av olika yrken.
3. I programålet för NP 2007 står att utbildningen på naturbruksprogrammet skall ge en god grund för livslångt lärande i arbetslivet och även för vidare studier. Genom att **samråda lokalt** skall skolan följa förändringar inom yrkesområdena och anpassa utbildningen till arbetsmarknaden. Detta sker genom lokala/regionala yrkesråd och branschnätverk.
4. Det finns behov av **kompetensdagar**, inom traditionella och nya branscher, för skolans elever och lärare och med inbjudna föreläsare. Inom projektets ram arrangerades "Företagsam djurvård", med elever och lärare från 12 skolor. Eleverna ökar kontaktytorna med näringslivet och får inspiration.
5. Se **APU/APL** och **Fadderföretag** ovan.
6. Tips från projektets idéverkstäder var att kontakta **lokala företagarföreningar**, och gärna arbeta branschöverskridande, så kan nya idéer formas. Tänk i nya banor och våga prova något nytt!
7. LRF Konsult och LRF riks är sedan flera år guldspansorer för **UF:s mässor**. De ansvarar för tävlingsgrenen bästa affärsplan, och ser gärna **fler tävlande** från naturbruksgymnasierna.
8. **UF rådgivare** från näringslivet beskriver att de erhåller mycket inspirerande ungdomskontakter.
9. Rådgivarorganisationen LRF Konsult erbjuder möjlighet att verka som UF rådgivare regionalt.
10. LRF Ungdomen erbjuder stipendier (ett per avgångsklass NP-jord) med uppskattade utbildningsdagar i Stockholm på tema företagsamhet.
11. Det finns behov att **skapa mentorsprogram**, med intresserade företagare (mentorer). Hur utveckla sådana program, inklusive att säkerställa att personkemin mellan adept och mentor fungerar?
12. LRF satsar på 19 företagarcoacher över landet. Har de erfarenheter att förmedla till NP-skolorna?

D. Påverkan på politiker: resultat av projektet

1. För att överbrygga klyftan till att starta ett "riktigt" företag, så upplever många behov av en ny **bolagsform** i Sverige, för **övningsföretag**, där ungdomar ges möjlighet att prova att starta och driva företag. Diskussion pågår med Skatteverket, m.fl.
2. **Jordbrukslever från Tenhult gjorde ett politikeruppprop** vid projektstarten: "Är det dubbla skottpengar på oss bönder nu igen? Vi vill skapa ett nätverk för jordbrukslever på naturbruksgymnasierna. Det krävs att vi alla hjälps åt för att vi ska vara tillräckligt starka."

3. **Elevnätverket** Biznissarna har erbjudits plats i Munkagårdsgymnasiets yrkesråd för ”Framtida yrken”, tillsammans med representanter ifrån LRF Konsult, Landsbygdsutvecklingen i Halland, Campus Varberg m.fl. Ett par av föreningens medlemmar deltar även i arbetet att ta fram en regional strategi för utvecklingen av den halländska landsbygden, under ledning av Länsstyrelsen i Halland och Region Halland.
4. **Landsbygdskommittén.** Den parlamentariskt tillsatta landsbygdskommittén inbjöd till seminariet Ung på landsbygden i framtiden i dec. 2005. Naturbruksungdomarna lyfte fram behovet av bredband, infrastruktur, kommunikationer, tilltro till landsbygdsföretagare, att se landsbygdens möjligheter och nyttja naturbruksgymnasierna som motorer för en hållbar samhällsutveckling.
5. **Landsbygdsriksdagen** i Borås 2006. Ett 30-tal ungdomar från sju naturbruksgymnasier hörsammande uppropet att aktivt delta i landsbygdsriksdagens monter Ungt Forum, i seminarier på tema företagsamhet samt i riksdagens övriga aktiviteter, vilket uppskattades från många håll.

E. Att erbjuda handfast stöd och hjälp vid företagsetablering

1. Se ovan: **UF, övningsföretag, fadderföretag, mentorsprogram, företagareföreningar**, etc.
2. Information om **webbplatser**, se ovan
3. Möjlighet till **enskild företagarrådgivning** till låg kostnad, t.ex. via kommunens nyföretagarcentrum, LRF Konsult, LRF:s företagarcoacher, banker
4. **Utvecklingscheckar** har t.ex. nyttjats av LRF Ungdomen i Västmanland.
5. Lyft fram **olika modeller för företagande**, man kan vara flera ägare...

Diskussion

Naturbruksskolorna ser stora möjligheter vad gäller naturbruksungdomarnas roll för en hållbar samhälls- och landsbygdsutveckling. Projektet visar att många tjejer och killar har spännande företagsidéer med bas i jord-, skog-, trädgårds- och landsbygdsföretagande. Men för att utveckla idéer, starta, driva och utveckla företag så krävs att många olika bitar faller på plats. Det behövs en mångfald arbetssätt för att stimulera ungt entreprenörskap. Dessutom byts ungdomskullarna hela tiden ut, det är nya 16-åringar varje år. Det krävs alltså en ständig process att stimulera ungdomarnas ta-sig-för-samhet och kontakt med goda förebilder, lärarfortbildning, många kontaktytor skola – arbetsliv och att utveckla faddersystem för att underlätta företagsetablering.

Utvecklingsarbete tar tid. Det är först i projektets avslutande fas, efter nästan två år, som processerna börjar ta riktig fart. Projektstödet utformning inom LBU-programmet har förhindrat aktiviteter inom Mål 1-området, vilket norrlandsskolorna har beklagat. En positiv bieffekt är att naturbruksskolorna har ansökt och beviljats medel inom Nuteks Entreprenörskapsprogram, www.nutek.se/sb/d/230, för projektet Företagsamma naturbruksungdomar: samverkan skola – näringsliv 2006 – 2007, med aktiviteter över hela landet. Samverkan planeras bl.a. med Ung Företagsamhet, LRF Ungdomen, LRF Konsult, Hushållningssällskapen och SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Bilaga

Ett excel-ark med antal deltagare i olika aktiviteter inom projektet Ungt entreprenörskap 2004-2006 redovisas på www.naturbruk.se under Personalsidor – Företagsamhet.